

„Ha kimegyek én a rétre kaszálni, a virágtól nem tudok rendet vágni” - de hogyan kaszáljunk úgy, hogy a „virág” is megmaradjon és szénánk is legyen?

A kaszálás módjának megválasztásakor a természetbarát gyepgazdálkodás elvének alkalmazása vagy figyelmen kívül hagyása a gyepekhez kötődő élőlények sorsának kulcsa. Különösen nagy a gazdák felelőssége akkor, amikor a kaszálás időpontjának megválasztására kerül a sor. Ugyanis ettől a döntésüktől függően számos élőlény pusztul el – vagy élhet tovább.

Hogy is kezdődött?

A legeltetés a gyepek legősibb hasznosítási módja, amit a ridegtartást jól tűró állatfajtákkal és tapasztalt pásztorokkal végeztek. A ridegtartás háttérbe szorulásával egyre nagyobb igény mutatkozott a szálas takarmányokra. A zárttéri állattartás megjelenésével ez az igény tovább nőtt és széles körű elterjedésével egy új, jelentős élőhelyformáló területhasználat jelent meg, a kaszálás. A múlt század elejéig, amikor még a kaszálás gépesítése nem kezdődött el, a kaszálás lassú ütemű munkafolyamat volt, ami kézi szerszámokkal, emberi erővel történt, mely során a gyepek növényzetét egyenetlen hosszúságúra vágták. A lassan haladó kézi betakarítás, nagyobb területek esetén, sokszor akár egy hónapig is eltarthatott, ennek köszönhetően a táj mozaikossá vált. A területen így létrejöttek frissen kaszált, le nem kaszált, illetve különböző korú újra sarjadt foltok is. Így minden állat megtalálhatta a maga számára legoptimálisabb élőhelyet, illetve a növények is - ha nem is az egész területen – magot tudtak érlelni. Ez a módszer lehetőséget adott egy változatos élővilág kialakulására és fennmaradására. Mindemelllett, ha a gazda észrevett maga előtt egy fészkelő, ki tudta kerülni. A nagy munkaszélességű, hatalmas területeket bejáró gyors munkagépek esetében azonban ma erre nincs lehetőség. A gépi kaszálás megjelenése, a modern eszközök egyre szélesebb körű használata nagyban megváltoztatta a kaszálás, mint gyepterkezelési eljárás természetére gyakorolt hatásait. Évről évre természeti értékek sokasága pusztul el a gépi kaszálás mellékhatásaként. Ennek az akaratlan károkozásnak mértéke csökkenthető megfelelő módszerek és technikák alkalmazásával!

A legeltetéstől teljesen eltérő gépi kaszálás hatása gyors és drasztikus, és ezáltal az élőhelyek átalakulását eredményezi. Egy rossz időpontban és rossz módszerrel kivitelezett kaszálás esetén egyszerre és nagyon rövid idő alatt, nagy területről kerül eltávolításra a növényzet. Ennek következtében az élőhely adottságai egyik pillanatról a másikra megváltoznak. Azzal, hogy a növénytakarás eltűnik, megszűnik az itt élő fajok fészkelő, táplálkozó és búvóhelye, megszűnik a terület mozaikossága, a talaj tömörödhet, a gyepek mikrodomborzata és a fűvek zsombékolása teljesen eltűnhet. Így rövid idő alatt, nagykiterjedésű területről tűnik el az életfeltételeket biztosító növényzet. Természeti értékeink megóvása a kaszálás időpontjának helyes megválasztásával, a természetvédelmi szempontból kedvező kasza típus használatával és a madárbarát kaszálás elveinek betartásával segíthető elő.

Kaszálás Natura 2000 területen

Natura 2000-es, valamint védett természeti területeken a kaszálás idejének megválasztása és az előírt korlátozások betartása elsődleges fontosságú. Ezekre azért van szükség, hogy a földön fészkelő madarak biztonságosan kikölthessék tojásaikat, illetve felnevelhessék fiókáikat. A túl korai kaszálás időpontjában ezek a fajok ugyanis még a fészkeiket építik, vagy az utódaikat nevelik. A korai kaszálás okozhatja egyrészt a tojások és a tojó pusztulását, mely a költés ideje alatt csak az utolsó pillanatban hagyja el a fészket, másrészt a fiókák elhullását is, melyek még ekkor nem röpképesek és nem tudnak elmenekülni. A területen előforduló védett növények virágzási és magérlelési ideje is befolyásolja a kaszálás kezdő időpontját. Természetesen ez területről területre igen változatos lehet. Míg a túl korai

kaszálás a földön fészkelő madarakat veszélyezteti, addig a túl késői gyomosodásnak adhat teret. A kaszálás időpontját az adott területen található természeti értékek figyelembevételével kell meghatározni. Általános madárvédelmi szempontból a kaszálás június közepi elkezdése az elfogadott, mivel ekkorra a földön fészkelő madárfajok többsége már a szaporodási ciklusa végéhez ért. Emellett a június második fele azért is megfelelőbb erre a tevékenységre, mert ekkor buja a növényzet, ám a gyomnövények még nem dominálnak. Természetvédelmi szempontból, az értékes növényfajok magérlelését követő, évi egyszeri kaszálás az ideális. A kaszálás mezőgazdasági szempontból megfelelő időpontját a tengerszint feletti magasság, valamint az éghajlati viszonyok is nagyban befolyásolják. Ennek következtében egy hegyi réten akár egy hónappal is később lehet a kaszálás ideális időpontja. A Natura 2000-es gyepek esetén **a kaszálás tervezett kezdési időpontját és a kaszálás pontos helyét, a földhasználónak a tevékenység megkezdése előtt legalább öt munkanappal, írásban kell bejelentenie a működési terület szerinti nemzeti park igazgatóságnak.** A kaszálás bejelentésére azért van szükség, hogy a nemzeti park munkatársainak lehetősége nyíljon az adott területen található természeti értékek megóvására.

A területről a kaszálékot minél hamarabb el kell szállítani, ugyanis a szabályozás értelmében **a gyepterületen a szálas takarmány tárolása a kaszálást követő 30 napon túl tilos.** Ennek oka, hogy a területen hagyott kaszálék az alatta lévő növények növekedését akadályozza, az ott hagyott bálák takarása miatt pedig a nyílt élőhelyeket kedvelő állatok hátrányt szenvednek. A vastagabb szárú gyomnövények eltávolításához szárzúzást kell alkalmazni, ennek legmegfelelőbb időpontja az október. Ha értékes gerinctelen állomány van a területen, a kaszálást csak késő ősszel lehet elvégezni, és a meghagyott növényzetnek a kb. 5-10 cm-t el kell érnie.

Munkaszervezés szempontjából oda kell figyelni arra is, hogy napnyugtától napkeltéig nem folyhat kaszálás. A legtöbb élőlény számára életbevágó, hogy mellőzzük az éjszakai kaszálást, mivel sötétben a menekülési és az észlelési esélyeik is csökkennek.

*A számukra bőséges táplálékot nyújtó, frissen kaszált területeket a fehér gólyák (*Ciconia ciconia*) kifejezetten kedvelik. Ezért gyakran már a kaszálást végző traktorok nyomában megjelennek, és összeszededgetik a felzavart rovarokat, takarás nélkül maradt gyíkokat, siklókat. (Fotó: Soós Gábor/BNPI)*

Őzgidák és apróvadak

Nem csak természetvédelmi, hanem vadgazdálkodási szempontból is fontos, hogy megfelelő módon legyen elvégezve a kaszálás, hiszen május-június a szálastakarmány betakarítás mellett egyben az őzgidák (*Capreolus capreolus*) születésének időszaka is. Az ősuta frissen született gidája mellől csak az utolsó pillanatban ugrik fel, s a lapuló kiscgida így sokszor a kasza alá kerül. A gidák életük első heteiben nem tudják követni az anyjukat, így amíg az távol van – mert táplálkozik, vagy éppen veszélyt érez – elfekteti őket a bokrokban, bozótban, magas fűű gyepeben. Ez akár többórás távollétet is jelenthet. Ez idő alatt, a fiatal állatok a magas fűben vagy lucernában bújnak meg, a közeledő traktor hangjára pedig nem menekülnek el, mivel az ösztönük azt diktálja, hogy veszély esetén lapuljanak meg. A vadriasztó lánc használata mellett, az őzek, a mezei nyulak (*Lepus europaeus*) és a földön fészkelő madarak szempontjából is kedvező kiegészítő megoldás volna, ha kaszálás előtt a területet bejárnák. Erre többféle lehetőség is adott. Az egyik az, hogy a tábla széléin haladó két ember, középen kihúzott zsinórral, taposási kártétel nélkül végig fésüli a terepet. Másik jó megoldás lehet képzett kutyával körbejárni a táblát, hiszen az eb megérzi a vad szagát és vadmegállással célzottan jelzi, vagy megriasztva kihajtja azt. Emellett a modern technikának köszönhetően ma már hőkamerás drón segítségével is rá lehet lelni a növényzetben megbújó állatokra. Amennyiben a bejárás során gidát találunk a kaszálandó területen, egy nagy marék fűvel vagy más növényzettel felnyalábolva fogjuk meg és tegyük át egy számára biztonságos, takarást biztosító helyre. Ha fűcsomóval együtt emeljük fel, az anyja később nem fogja majd megérezni rajta az idegen szagot.

A gyepterületekhez kötődő emlősök közül a gyepterület kezelés során a legnagyobb mértékben érintett fajok az őz, a mezei nyúl és az apróbb rágcsálók. Tekintettel arra, hogy az őz és a mezei nyúl vadászható vadfajok, védelmük nemcsak természetvédelmi, hanem vadvédelmi és gazdasági jelentőséggel is bír. (Fotó: Gémné Kovács Anita)

A kaszálás okozta károk mérséklése, megelőzése mind természetvédelmi, mind vadgazdálkodási szempontból fontos, hisz a kaszálás éppúgy veszélyeztet védett és fokozottan védett fajokat, mint apróvadakat. (Fotó: Soós Gábor/BNPI)

Földön fészkelő madarak

A helyes kaszálási módra nem létezik egy minden helyre és alkalomra általánosan tökéletes megoldás, hiszen minden az adott helyszíntől, illetve a megóvni készült fajoktól függ. Jó példa erre a már fentebb említett június közepi kaszálás, ami nem csak az őzgidákra, hanem az olyan értékes fajunkra, mint a túzok (*Otis tarda*) is veszélyt jelenthet. Ugyanis a túzok költése és fiókáinak nevelése elhúzódik, így a megóvásukat csak későbbi kaszálással biztosíthatjuk. Fontos kiemelni, hogy ha kaszálás közben a gépkezelő észrevesz egy felrepülő túzok tojót, ott nagy eséllyel tojások vagy fiókák is vannak a helyszínen. Ám ők olyan rejtőszínnel rendelkeznek, hogy a veszély esetén ösztönösen lelapuló és mozdulatlaná dermedő fiókát szinte lehetetlen észrevenni, tovább haladva pedig szinte biztos, hogy lekaszálják őket. A területileg illetékes természetvédelmi őr ilyenkor minden esetben hívható, hogy a gazdálkodók és a túzokok számára is legmegfelelőbb megoldás szülessen. Általános gyakorlatként a felrepült madár környezetében egy jókora területet (kb. egy hektárt) kihagyva a művelésből védőzónát kell kialakítani, a tábla többi részében pedig folytatható a munka. A tojó így visszatérhet és kiköltheti a tojásokat, felnevelheti kicsiket.

A túzok (*Otis tarda*) mára közvetlenül veszélyeztetetté vált az intenzív mezőgazdaság okozta kedvezőtlen élőhelyi változások miatt. (Fotó: Seres Mihály Nándor/BNPI)

A hamvas rétihéja (*Circus pygargus*) és esetleg a réti fülesbagoly (*Asio flammeus*) jelenlétének megállapítása a túzokhoz képest egyszerűbb feladat, hisz az idős madarak mozgásából kikövetkeztethető. A fészkekről felugró öreg madarak és a nagyobb fiókák, megfelelő haladási sebesség mellett, a traktorból is könnyen felfedezhetőek.

Védett, illetve fokozottan védett földön fészkelő madarak fészkének, fiókáinak megtalálása esetén kérjük a gazdálkodóktól a munka átmeneti felfüggesztését és a területileg illetékes nemzeti park igazgatóság haladéktalan értesítését. A sikeres fészkelés vagy fiókamentés érdekében kérjük, hogy a további munkavégzést az igazgatóság munkatársának iránymutatása alapján folytassák. A helyszínen történő madárhatározáshoz segítséget nyújthat a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület [ezen a linken](#) is elérhető ingyenes applikációja. Valamint további fajhatározást segítő és a mindennapos gyakorlatban is használható természetkímélő gazdálkodási tanácsokkal szolgáló kiadványok elérhetők [ITT](#).

A kaszálás megzavarhatja a fészkelő madarakat, rontva a fiókák túlélési esélyeit, a legnagyobb természeti károkat azonban a fészkek elkaszálása okozza. (Fotó: Soós Gábor/BNPI)

A kaszálást végző gép haladási sebessége és a vadriasztó lánc

Mint fentebb is utaltunk rá, további nagyon fontos, egyúttal betartandó előírás védett természeti területen a kaszálást végző gép lassú haladási sebessége is. Ez egyrészt azért előnyös, mert a gép kezelője így észlelheti a talajon lévő fészkekről megugró, felrepülő madarat (pl. túzok), és ezáltal ki tudja kerülni a fészket vagy a fiókákat, másrészt, ha a munkagép tempója lassabb, akkor az állatoknak több esélyük van kitérni előle. Ezt a módszert az alkalmazott kasza típusának megfelelően, a kaszálást végző gépre szabályosan felszerelt úgynevezett vadriasztó lánc használatával kombinálva, nagy eséllyel elkerülhető az élőlények, valamint azok fészkeinek és fiókáinak kikasználása. A védett és Natura 2000 területeken a vadriasztó lánc használata minden esetben kötelező. Emellett a Vtv. 79. § (1) bekezdés h) pontjának értelmében a föld használója számára a vadkárok megelőzésében elvárásként jelenik meg, hogy nem csak az apróvadás, hanem az összes vadászterület vonatkozásában kötelező a kaszálás során a vadriasztó lánc vagy egyéb, hanghatáson alapuló vadriasztó eszközt alkalmazni. Fontos figyelembe venni, hogy a törvény a gyepterületek kaszálása mellett a szálas- és tömegtakarmányok, pillangósok, őszi és tavaszi keveréktakarmányok betakarítására is vonatkozik. A vadriasztó lánc felszerelésének módja azonban nem mindegy, a nem megfelelően felszerelt láncok nem töltik be funkciójukat és a legtöbb esetben balesetveszélyesek is.

A természetbarát kaszáláshoz az egyik legszükségesebb feltétel, hogy a vadriasztó láncok megfelelő állapotban, helyesen legyenek felszerelve. (Fotó: Soós Gábor/BNPI)

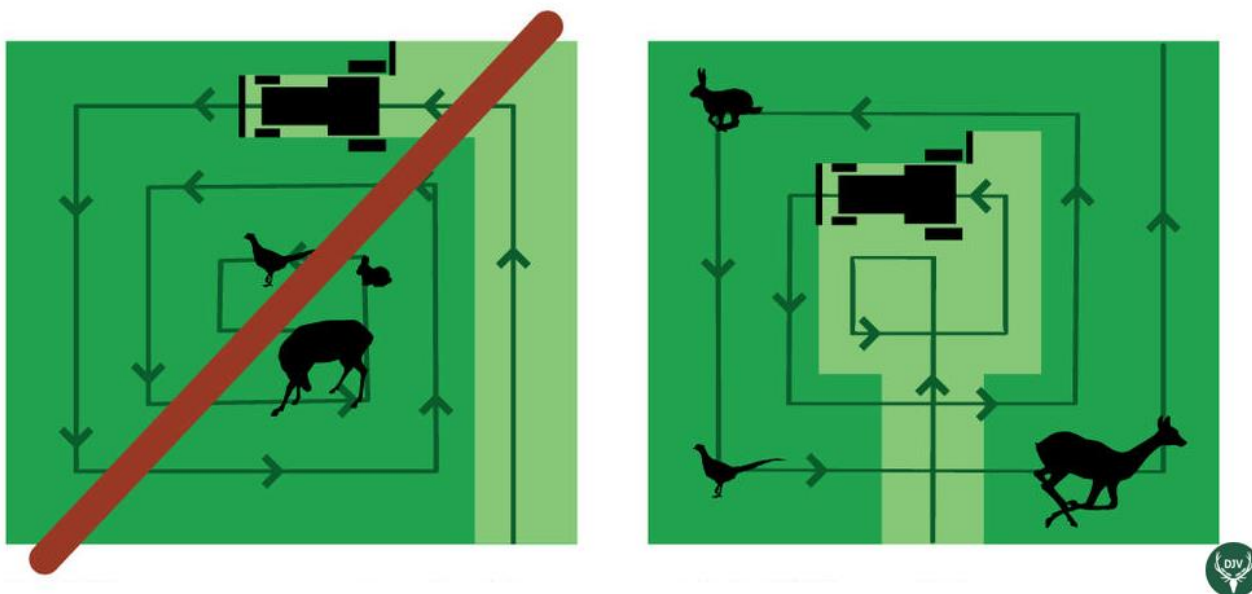
Az optimálisan felszerelt vadriasztó lánc minimum 3 m-re helyezkedik el a kasza előtt, annak teljes szélességét lefedi. A láncfüggöny egymástól 13-17 cm távolságban a tartószerkezethez rögzített, a talajfelszín legalább 10 cm-re megközelítő, a növényzet hatékony átfésülésére alkalmas súlyú láncok összessége. Lényeges, hogy a vadriasztó láncfüggöny csak akkor töltheti be riasztó funkcióját, ha a traktor megfelelő sebességgel halad.

Elkaszált fácán tojó (Phasianus colchicus). A gyepeken számos védett és fokozottan védett állat- és növényfaj fordul elő, köztük közösségi jelentőségű jelölő fajok egyedei is. Ezek közé tartoznak földön fészkelő madarak is, mint például a haris (Crex crex), a túzok (Otis tarda), a mezei pacsirta (Alauda arvensis), a sordély (Emberiza calandra), a cigánycsuk (Saxicola rubicola), a fűrj (Coturnix coturnix). Valamint a vadgazdálkodási szempontból fontosnak számító, fogoly (Perdix perdix) és fácán (Phasianus colchicus) (Fotó: Soós Gábor/BNPI)

Nem mindegy, hogy hogyan

A kaszálandó terület állatvilágának, elsősorban a madaraknak és az emlősöknek a túlélése szempontjából meghatározó fontosságú a kaszálás térbeli menete. Természetvédelmi szempontból a legkedvezőbb az úgynevezett kizorító kaszálás, amely történhet a terület középpontjából kiindulva, valamint fogásonként. Az így végzett kaszálás során, az állatok a lábön álló növényzetben rejtőzködve tudnak a kaszálatlan részek felé haladni.

Természetvédelmi szempontból helytelen kaszálási mód és a természeti értékeket védő kaszálási mód (Ábra: Deutscher Jagdverband)

↑ Két fogás között mindig maradjon legalább 6 m kaszálatlan terület.

Kaszálatlan sávok kialakítása kiszorító kaszáással. (Ábra: MME)

Mire jók a kaszálatlan sávok?

Emellett fontos a kaszálatlan, úgynevezett búvósávok meghagyása is, mivel menedéket és élőhelyet biztosítanak a gyepek állatvilágának. Ha egy időben nagy területen végezzük a munkát, azzal búvóhelytől és táplálkozási helytől fosztjuk meg az állatokat. A kaszálatlanul hagyott területek (5-10%) meghagyása többféleképpen is történhet. A legtöbb gyeperes esetben 60-100 méterenként fenn kell

hagyni egy 6 m szélességű sávot. A sávok szélessége és száma a gyepek alakjának és méretének függvényében változhat. A búvósávok abban az esetben a leghatékonyabbak, ha összefüggő hálózatot képeznek a területen. Sok gyepek esetében azonban a kaszátlanul hagyandó területet célszerűen kell kijelölni egyes fajok (pl. haris, védett növények) védelme érdekében. Az ilyen gyepek esetében a gazdálkodó és a természetvédelmi szakember kaszálás előtt, a terület bejárása során határolja le az adott évben fennhagyandó területet. Fontos, hogy a kaszálások között legalább egy hónap teljen el, hogy az elsőként lekaszált területen a növényzet regenerálódhasson, mielőtt a fennhagyott rész kaszálása megkezdődik.

A búvósávok fontosak a kasza előtt menekülő állatoknak. Számos rovarfaj, köztük védett lepkefajok számára a kizárólagos túlélés lehetőségét jelentik, mivel csak itt találhatnak a kaszálást követően táplálkozóhelyet. (Fotót: Soós Gábor/BNPI)

A dombvidéki kaszálók sokszor hagyásfákkal, cserjésekkel tagoltak. A sűrű bokrosok, hagyásfák és tábla széli fasorok alapvető fontosságú táplálkozó-, fészkelő- és pihenőhelyet jelentenek nem csak a madaraknak, más állatcsoportoknak is. A gyepek megőrzése szempontjából fontos, hogy a kaszálás során tudatosan figyeljünk arra, hogy ezek a fás- cserjés foltok ne terjeszkedjenek túlzottan a gyepek rovására. Ezért a cserjéseket, bozótosokat minden alkalommal következetesen körbe kell kaszálni, a hagyásfák környékén pedig nem szabad „szoknyát” hagyni.

A kasza típusa

A kasza típusa a vágásmagasság szempontjából fontos. Természetvédelmi szempontból kedvezőtlen az ún. szársértős kasza használata, mert ez a bekerült összes élőlényt - a növényzettel együtt - roppantja össze. A rotációs technológiával működő dobkaszárok esetében az örvénylés és a szívóhatás miatt nagyobb az esélye az állatok pusztulásának. Az utóbbi időben szerencsére egyre inkább terjedőben vannak a „kíméletesebb” kaszatípusok, ilyenek például a lift-control tárcsás kaszárok, illetve nemcsak a mechanikus, hanem például az akusztikus és az ultrahangos vadriasztó berendezések is.

A kaszálási módokkal kapcsolatos kérdésekben a területileg illetékes természetvédelmi őrök és a [gyepvédelmi tanácsadó szolgálat](#) munkatársai is rendelkezésre állnak, akiktől a gazdák a területükre jellemző fajokról és az ott használható természetbarát gyepgazdálkodási módszerekről is naprakész információkat kaphatnak. Minél kíméletesebben sikerül kezelni területeinket, annál nagyobb az esély a gyepek élővilágának fennmaradására. Ha sikerül megtalálni és létrehozni az összhangot a mezőgazdasági művelés és a fajok védelme között, az végül az egyes területek fenntartható használatát fogja eredményezni.

Szerző: Gál Renáta, projekt referens - Bükki Nemzeti Park Igazgatóság

Fotók: Gémné Kovács Anita, Seres Nándor Mihály- BNPI, Soós Gábor- BNPI

Felhasznált szakirodalom:

Viszló Levente (szerk): Természetkímélő Gyepgazdálkodás

Nimfea Természetvédelmi Egyesület: Az élővilágvédő kaszálás gyakorlata c. kiadványa

Rezneki Rita: Természetközeli gazdálkodási gyakorlatok útmutatója. Gazdálkodás Natura 2000 gyepterületeken - MME kiadvány

A LIFE IP GRASSLAND-HU projekt célja a füves élőhelyek és az ezekhez kötődő fajok természetvédelmi helyzetének javítása és hosszú távú megőrzése.

A LIFE IP GRASSLAND-HU (LIFE17 IPE/HU/000018) projekt az Európai Unió LIFE Programjának támogatásával valósul meg. További infó: <http://www.grasslandlifeip.hu>